

ЭТАПЫ РАЗВІЦЦЯ СУЧАСНАЙ АРХІТЭКТУРЫ БЕЛАРУСІ Ў САЦЫЯКУЛЬТУРНЫМ КАНТЭКСЦЕ (тэмпаральная характарыстыка)

Ю. Ю. Захарына, Мінск, Беларусь

Фарміраванне мастацкіх вобразаў дойлідства ўяўляе складаны эвалюцыйны працэс, у якім удзельнічаюць эстэтычныя, грамадскія, сацыяльныя катэгорыі і прынцыпы. Прасторава-часавая кантынуальнасць выступае неабходнай умовай эвалюцыі мастацка-вобразнай сістэмы дойлідства і пры непазбежнай трансфармацыі мастацкіх вобразаў прадвызначае захаванне нацыянальных рыс архітэктуры. Кожны этап развіцця архітэктуры з'яўляецца сувязным звяном паміж гістарычна сфарміраваным асяроддзем і наватарскім будучым.

Мастацка-вобразная сістэма сучаснай архітэктуры Беларусі сфарміравалася пад уплывам сацыяльных з'яў лакальнага і глабальнага маштабаў. Культурна-гістарычныя і мастацка-эстэтычныя перадумовы яе станаўлення і развіцця стварылі: а) ідэйныя ўстаноўкі савецкіх часоў і індустрыялізацыя будаўніцтва, якія спрыялі ўмацаванню функцыянальнага падыходу і сцвярджанню прыярытэту мастацка-эстэтычных канцэпцый архітэктуры неарацыяналізму (1970–1980-я гг.); б) комплексны падыход да навуковага і практычнага асэнсавання праблем архітэктурна-праекціровачнай дзейнасці Беларусі, адзначаны адкрыццём у 1970-х гг. навукова-даследчых і праектных інстытутаў, заснаваннем спецыялізаваных выданняў, якія захаваў сваё значэнне ў цяперашні час; в) рух за нацыянальна-культурнае адраджэнне, што адзначыўся ў 1980-х гг. і спрыяў распрацоўцы на заканадаўчай аснове комплексу мер па ахове гістарычных помнікаў і гістарычных цэнтраў гарадоў і пераасэнсаванню нацыянальных традыцый дойлідства, што прывяло ў 1990–2010-х гг. да ўзнаўлення гістарычных традыцый у сучаснай архітэктуры і актывізацыі турыстычнай дзейнасці, якая прадвызначыла асноўныя напрамкі будаўніцтва; г) ідэалогія суверэннай дзяржавы Рэспублікі Беларусь, якая спрыяла заснаванню творчых майстэрняў, у межах якіх нараджаюцца новыя мастацкія ідэі, рэалізуюцца смелыя мастацкія задумы; д) глабалізацыя і інфарматызацыя культуры, якія прывялі да распаўсюджвання ў архітэктуры Беларусі з 1990-х гг. сусветных мастацка-эстэтычных канцэпцый, дамінуючымі з якіх з'явіліся постмадэрнісцкая, дэканструктывісцкая, хай-тэку.

Пераемны характар пераўладкавання мастацка-вобразнай сістэмы сучаснай архітэктуры, перадумовы трансфармацыі мастацкіх вобразаў сталі падставай усталявання тэмпаральных рамак іх пазіцыяніравання, абмежаваных храналагічным адрэзкам з 1970-х гг. па цяперашні час з магчымай для прагназавання перспектывай развіцця да 2030 г.

У эвалюцыі мастацкіх вобразаў архітэктуры Беларусі апошняя чвэрць XX – пачатку XXI ст. вылучаюцца тры этапы, характарыстыка якіх дазваляе прасачыць развіццё яе мастацка-вобразнай сістэмы ў кантэксце прасторавага развіцця гарадоў і сацыякультурнай сітуацыі часу.

Межы першага этапу ўключаюць 1970 – 1980-я гг. Перыяд, які пачаўся ў архітэктуры Беларусі з 1970-х гг., вызначаецца як пераломны этап у яе развіцці. Узмацненне ўвагі да наспелай праблемы эстэтызацыі асяроддзя пражывання чалавека, вылучанай як рэакцыя сацыуму на кансерватызм мастацкіх ідэй папярэдняга дзесяцігоддзя, што адзначыўся перавагай функцыянальнага падыходу да архітэктурна-праекціровачнай дзейнасці і тыпізацыяй на будаўніцтве, прывяло да перагляду канцэпцый архітэктуры, заснаваных на выяўленні яе вобразнага пачатку сродкамі выразнай формы. Пераадоленне аднатыповасці архітэктуры адбывалася шляхам прыцягнення новых метадаў будаўніцтва (блок-секцыйны), распрацоўкай і ўкараненнем у практыку будаўніцтва наватарскіх канструктыўных схем (буйнапанельныя, зборныя блочныя, драўляна-панельныя, шчытавыя канструкцыі, кан-

струкцыі з маналітнага бетону), прэзентацыі ва ўрбаністычнай прасторы тэхнакратычных архітэктурных форм, укаранення новых кампазіцыйных прыёмаў (блакіроўка аб'ёмаў розных маштабаў і форм, вежавыя, сілуэтныя кампазіцыі), якія выкарыстоўваліся ў сусветнай практыцы будаўніцтва. У вобразах будынкаў узмацняюцца рысы манументальнасці, падкрэсліваюцца і выяўляюцца тэктанічныя асаблівасці. Эксперыментальнае будаўніцтва вядзецца ў сельскай мясцовасці («пасёлкі-эталоны»), звездаўшай уплыў урбанізацыі. Мадэляванне гарадской і сельскай прасторы здзяйсняецца з улікам панарамнага ўспрымання яе рэцыпіентам. Выразнасць архітэктурнаму асяроддзю надаюць манументальна-дэкаратыўныя сродкі, якія акцэнтуюць архітэктурна-мастацкія кампазіцыі на фоне склаўшайся забудовы. З 1970-х гг. дакладна выяўляецца дынаміка развіцця мастацкіх вобразаў архітэктурны Беларусі, якая стала вынікам трансфармацыі і распаўсюджання сусветных канцэптуальных ідэй сярэдзіны XIX – XX стст., мастацка-стылявых тэорый найноўшага часу.

Другі этап абмяжоўваецца тэмпаральным адрэзкам з пачатку 1990-х да пачатку 2000-х гг. Спецыфіку мастацка-вобразнай сістэмы архітэктурны гэтага часу прадвызначыла суіснаванне двух пачаткаў – рэтраспектыўнага і авангарднага. Рэтраспектыўны пачатак атрымаў найбольш шырокі спектр праяў у архітэктурны малапавярховых і індывідуальных жылых дамоў, выявіўся ў культавым дойлідстве, архітэктурны грамадскіх будынкаў. Зварот да гістарычнай спадчыны з мэтай запазычання ўзораў форм і элементаў, уласцівых стылям мінулых стагоддзяў, для ўзнаўлення ў гарадскім і сельскім асяроддзі адлюстроўваў ідэю бесперапыннасці і пераемнасці ў развіцці культуры і спрыяў выяўленню сувязі эпох. Развіццё рэтраспектыўнай тэндэнцыі архітэктурны атрымала і крайнія праявы, якія выразіла эклектычная плынь. Авангардны пачатак архітэктурны вызначыла тэндэнцыя да ўскладнення аб'ёмна-прасторавых кампазіцый грамадскіх і жылых будынкаў, вобразы якіх зведалі імкненне да абстракцыі і сімвалізму. Архітэктурныя аб'ёмы розных маштабаў і форм складваліся ў піраміды, прыступкавыя і абстрактныя асіметрычныя прасторава развітыя кампазіцыі або стылізавана ўзнаўлялі вобразы арганічнага свету ці прадуктаў матэрыяльна-тэхнічнай дзейнасці чалавека. Эстэтыка будынкаў банкаў, офісных цэнтраў, лядовых палацаў, паркінгаў, інтэнсіўнае будаўніцтва якіх ажыццяўлялася ў гэты час, паступова сцвярджала найноўшыя мастацка-вобразныя павевы. Спадчынныя прыёмы фарміравання кампазіцый на аснове выяўлення канструкцыйнай структуры будынкаў, ускладненне аб'ёмна-прасторавых вырашэнняў, схільнасць да стварэння поліганальных і пластычных форм заклалі асновы канцэпцый архітэктурны найноўшага часу, сярод якіх трывалыя пазіцыі занялі дэканструктывізм, хай-тэк. Аднаўленне маскіроўкі канструкцыі, адкрытая цэглавая муроўка сцен, аголеныя металаканструкцыі, суцэльнае шкленне архітэктурных элементаў вызначылі новае разуменне прыгажосці дойлідства. Кантамінацыі гістарычнага і сучаснага ў архітэктурны дазволілі ва ўмовах бесперапыннага пераўтварэння аблічча гарадоў і пасёлкаў у адпаведнасці з патрабаваннямі часу захаваць яе нацыянальнае аблічча.

Трэці этап храналагічна ахоплівае час з пачатку 2000-х па 2010-я гг. Карэнныя змены ў арганізацыі і трактоўцы архітэктурнай прасторы адбыліся ў пачатку 2000-х гг. Новыя горадабудаўнічыя канцэпцыі, стратэгіі развіцця гарадоў і пасёлкаў атрымалі ўкараненне пры асваенні новых і пераўтварэнні ўрбанізаваных тэрыторый. Узрасла роля сістэмы «горад – прыгарад», у выніку чаго актывізавалася будаўніцтва малапавярховых і індывідуальных жылых дамоў. На базе буйных гарадоў у гэты час фарміруюцца гарадскія агламерацыі. Удасканаленне канцэпцыі ўрбанізацыі прасторы жыццядзейнасці грамадства, увасобленай не толькі ў гарадскім, але і ў сельскім асяроддзі, прывяло да вылучэння новых структурна-планіровачных адзінак члянэння гарадской тэрыторыі, з'яўлення новага тыпу пасялення – аграгарадка. Патрабаванні постіндустрыяльнай эпохі да арганізацыі населеных месц спрыялі вылучэнню канцэпцыі самадастатковай архітэктурны, здольнай эфектыўна функцыянаваць ва ўмовах асяроддзя. Пашырэнне атрымалі новыя тыпы архітэктурных збудаванняў (шматмэтавыя спартыўныя збудаванні, спартыўна-відовішчныя комплексы), якія ў многім

вызначылі аблічча сучасных гарадоў рэспублікі. Укараненне сусветных тэхналагічных дасягненняў у галіне архітэктуры ў практыку праектавання і будаўніцтва Беларусі прывяло да з'яўлення новага сродку мастацкай выразнасці – дэкаратыўнага асвятлення, дзякуючы якому гарады набылі мастацкую выразнасць у начны час. У эстэтыцы будынкаў і збудаванняў атрымала ўвасабленне канцэпцыя вобразаў-сімвалаў, якія ствараюцца на аснове ўзнаўлення стылізаваных прыродных форм у «лёгкіх» канструкцыях з металу і шкла, што імітуюць прыродную матэрыю.

Такім чынам, у эвалюцыі мастацка-вобразнай сістэмы архітэктуры Беларусі апошняя чвэрці XX – пачатку XXI ст. вылучаецца тры этапы: 1) эксперыментальна-пошукавы (1970–1980-я гг.); 2) рэтраспектыўна-неамадэрнісцкі (пачатак 1990 – пачатак 2000-х гг.); 3) канцэптuallyна-вынаходніцкі (пачатак 2000-х – 2010-я гг.). Кожны этап рэпрэзентуе інавацыйныя мастацкія ідэі дойлідаў, увасобленыя ў вобразы часу. Гістарычныя матывы ў вобразах сучаснай архітэктуры знамянуюць пераемнасць традыцый і прадвызначаюць захаванне яе нацыянальнага аблічча.

РЕПОЗИТОРИЙ